

Nr 389.

Av herr **Andersson** i Alfredshem **m. fl.**, *angående översyn av författningarna om den kyrkliga jorden.*

Rättsreglerna rörande den kyrkliga jorden härstamma från mycket skilda tider. Den ekklesiastika boställsordningen av år 1932 och kyrkliga försäljningslagen av år 1927, båda flera gånger ändrade, äro från förhållandevis modern tid, men de reglera endast en begränsad del av rättsområdet. Centrala frågor, såsom t. ex. äganderettsfrågorna, äro sålunda att bedöma efter mycket gamla författningar. I rättspraxis har också stor tvekan visat sig om vad som skall anses vara gällande rätt på dessa områden. Domstolar ha stannat i olika beslut, och skilda meningar ha uttalats vid omröstning till dom. Även i den vetenskapliga diskussionen ha stora meningsskiljaktigheter yppats. Bestämmelserna från gångna århundraden äro dessutom i vissa avseenden föråldrade och synas knappast gå väl samman med modernare författningar, som på 1900-talet antagits.

Ett par exempel ur rättslivet belysa förhållandena.

På 1930-talet var fråga uppe, huruvida kronan var ägare till den kyrkliga jord, som härstammar från medeltiden. Medan Göta hovrätt ansåg detta vara fallet, ansåg Svea hovrätt motsatsen. Frågan avgjordes sedan av högsta domstolen så, att kronan beträffande kyrklig jord från medeltiden måste bevisa, att jorden upplåtits av kronan; eljest ansågs den ej tillhöra kronan (Nytt juridiskt arkiv 1938 s. 522).

Detta rättsfall har visserligen klargjort, att kronan i regel icke äger den kyrkliga jorden, som härstammar från medeltiden — och detta är fallet med större delen av denna jord — men lämnar icke svar på frågan vem som då är att anse som ägare. I detta avseende har icke mindre än tre skilda meningar framställts, nämligen dels att jorden ägs av församlingen, dels att den ägs av vederbörande församlingskyrka, som då uppfattas som en självständig stiftelse, och dels att varje kyrklig fastighet utgjorde en stiftelse för sig och alltså så att säga ägde sig själv.

Även frågor om vem som har det rättsliga representantskapet för den kyrkliga jorden äro oklara. Bestämmelserna härom härstamma delvis från 1600- och 1700-talen och äro i vissa avseenden ofullständiga och svårtolkade. Även om församlingsstyrelselagen föreskriver, att värden om kyrka och dess egendom är föremål för kommunal självstyrelse och denna princip ytterligare lagfästas beträffande prästboställena genom 1932 års boställsordning, så ha dessa stadganden icke ansetts uttömmande reglera frågan om rätten att företräda jorden vid rättegångar, utfärda köpebrev och upplåta servitut.

Dessa frågor ha nyligen varit uppe till bedömning i en rättegång rörande den bekanta Nämforsen i Ångermanälven. Ena hälften av detta strömfall tillhör

kyrkoherdebostället i Ådalslidens församling och förvaltades enligt ecklesiastik boställsordning av församlingen.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 juni 1944 förordnades emellertid, att vattenfallsstyrelsen skulle äga att för all framtid fritt förfoga över all den till kyrkoherdebostället i Ådalslidens församling hörande flodbotten, grund, uppgrundningar, holmar, vatten, vattenfall, vattenkraft och fiske i Ångermanälven, vilket allt fr. o. m. den 1 januari 1944 överflyttades till vattenfallsstyrelsens förvaltning. Enligt beslutet skulle vattenfallsstyrelsen i ersättning för de upplåtna rättigheterna till pastoratet utgöra den årliga räntan efter 3,3 procent å rättigheternas till 650 000 kronor uppskattade kapitalvärde. Vissa ytterligare villkor föreskrevs.

Upplåtelsen skedde utan att Ådalslidens församling lämnat sitt samtycke därtill eller godkänt storleken av vederlaget.

Församlingen, som ansåg, att Kungl. Maj:t icke varit befogad att förordna om upplåtelsen utan att församlingen samtyckt därtill, gjorde flera framställningar till Kungl. Maj:t om att frågan skulle tas upp på nytt och ersättnings storlek bli föremål för förhandlingar mellan vattenfallsstyrelsen och församlingen, men dessa framställningar bifölls icke av Kungl. Maj:t.

Församlingen anhöll då om stämning å kronan med yrkande, att församlingen måtte förklaras äga rätt att utan hinder av Kungl. Maj:ts beslut förfoga över boställets andel i Nämforsen på sätt som överensstämde med ecklesiastik boställsordning och övriga tillämpliga författningar.

Häradsrätten biföll församlingens talan. Den tolkade nämligen författningarna så, att Kungl. Maj:t icke ägde befogenhet att avhända bostället dess vattenrätt utan att församlingen lämnat sitt samtycke härtill. Hovrätten däremot var av motsatt mening och ansåg, att Kungl. Maj:t hade sådan befogenhet. I högsta domstolen stodo tre röster mot två. Majoriteten ansåg, att Kungl. Maj:t hade den ifrågavarande befogenheten, medan minoriteten fränkände Kungl. Maj:t densamma. Majoriteten åberopade för sin åsikt några uttalanden under förarbetena till 1927 års kyrkliga försäljningslag, medan minoriteten stödde sig på författningar från år 1723 samt praxis under 1800-talet. Med hänsyn till den knappa majoriteten kan befogenhetsfrågan måhända ej anses slutligen avgjord.

Även andra frågor diskuterades i målet men ansågos tveksamma och blevo ej slutligt avgjorda, bl. a. frågan om äganderätten till vissa delar av kyrkoherdebostället.

Avgörandet i målet synes oss vara ett exempel på att föreskrifterna på detta område icke gå väl samman. Om nämligen befogenheten att förvalta den kyrkliga jorden anförtros pastoraten men det samtidigt läggs i de statliga myndigheternas hand att oberoende av pastoratens önsknings förordna om försäljning av jorden, kan man väl knappast vänta sig, att pastoraten skola ägna förvaltningen det intresse, som är en förutsättning för att den kommunala självstyrelsen på detta område skall leda till ett gott förvaltningsresultat.

Även lämpligheten av ett annat drag i den nuvarande förvaltningsordningen må i detta sammanhang sättas i fråga. I Nämforsfallet företrädde Kungl. Maj:t både säljaren och köparen av vattenfallet, medan däremot församlingen ställdes utanför, oaktat församlingen hade ekonomiskt intresse av hur stort vederlaget blev. Dettas storlek inverkar ju på uttaxeringens höjd i församlingen. Det kan ifrågasättas, huruvida det icke skulle vara en bättre ordning, att köpeskillingens storlek bestäms av en opartisk instans i sådana fall, då försäljning eller upplåtelse skall ske till staten eller till något ändamål, som företrädes av staten eller statlig myndighet. Man skulle kunna tänka sig vattendomstol eller expropriationsdomstol eller ock skiljemän mellan kronan och församlingen. Vi erinra om att en sådan anordning införts för att skydda nyttjanderättshavares intresse vid framdragande av elektriska ledningar över kronojord — se kungl. stadga den 5 maj 1939 (nr 200) 10 §.

Den brist på klarhet och inre överensstämmelse, som enligt vad vi anfört vidlåder detta rättsområde, synes oss motivera, att en översyn och modernisering verkställs. Vi få därför föreslå,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att författningarna om den kyrkliga jorden överses i syfte att bringa föråldrade och oklara bestämmelser i samklang med den moderna lagstiftningen på området.

Stockholm den 23 januari 1953.

K. J. Andersson
i Alfredshem.

Erik W. Norén.

Harald Kärrlander.
